

Gazâlî Tercümeleri: Osmanlı Devri ve 1928 Sonrası İçin Bir Bibliyografya Denemesi

Yusuf Turan GÜNAYDIN

Türk Tarih Kurumu (Ankara)

Özet

Gazâlî'nin (1058-1111) eski ve yeni harflerle Türkçeye tercüme edilmiş eserlerinin bibliyografik künyelerini ihtiva eden bu çalışma, "Osmanlı Devri" ve "1928 Sonrası" şeklinde iki ana kısımdan oluşmaktadır. Tespitlerimize göre Gazâlî'nin ünlü eserleri İhyâu *ulûmi'd-dîn* ve *Kîmyâ-yı Saâdet* tercümeleri Osmanlı devrinde bütünüyle hiç basılmamışken, *Tehâfütü'l-felâsife*'nin ilk tercümesi de Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilmiştir. *Eyyühe'l-veled*'in "tercümesi" olarak Osmanlı devrinde defalarca basılan eser ise Süleyman b. Cerâ'a ait bir ilmihâl kitabıdır ve bu eser Cumhuriyet devrinde de sadeleştirilerek defalarca basılmıştır. 1928 sonrasında Gazâlî'den ilk metin tercümesinin hangisi olduğu, Gazâlî'ye ait eserlerden hangisinin ilk kez hangi tarihte basıldığı ve Gazâlî mütercimlerinin kimler olduğu bibliyografyada ortaya konulmuş ve ulaşılabilen matbu tercümelerin künyeleri kitap adlarına göre tasnif edilerek sıralanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gazâlî, Tercüme, Bibliyografya, Osmanlı devri, 1928 sonrası.

İSLAM DÜŞÜNCE TARİHİNİN en etkili isimlerinden biri olan ve “Hüccetü'l-İslâm” olarak tanınan Gazâlî'nin (1058-1111) pek çok eseri, Osmanlı devrinden Cumhuriyet'e uzanan süreçte Türkçeye -kimi zaman birkaç defa- tercüme edilmiştir. Hilmi Ziya Ülken'in tespitlerine göre bu, özellikle XV. yüzyıldan sonra hızlanan bir süreçtir.¹ Gazâlî'nin en ünlü eserlerinden *İhyâ ulûmi'd-dîn*'in Osmanlı devrindeki tam tercümesi ilk kez Yusuf Sıdkî Mardinî (1816-1903) tarafından gerçekleştirilmiştir (1879). Yazma halinde tek nüshası bulunan bu tercüme, basılma imkânına kavuşmamıştır. Bu durumda Cumhuriyet devrine gelinceye kadar *İhyâ*'nın yaygın olarak faydalanılan tam bir tercümesinin bulunmadığı söylenebilir. *Tehâfütü'l-felâsife*'nin eksiksiz tercümeleri de çok geç tarihlidir. *Tehâfüt*'ün Gelenbevîzâde Ahmed Tevfik Efendi tarafından başlanıp Süleyman Hasbî (1827-1911) tarafından bitirilmiş tam tercümesi İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde yazma olarak araştırmacıların ilgisini beklemektedir.² Osmanlı devrinde *Kîmyâ*'nın eksiksiz bir tercümesinin bulunup bulunmadığı ise şimdilik ayrı bir araştırmanın konusudur.³

Gazâlî'nin ünlü eserlerinden *Eyyühe'l-veled*'in “tercümesi” olduğu belirtilerek Osmanlı devrinde defalarca basılan ve devrin ‘popüler’ eserlerinden biri olan Süleyman b. Cerâ'a ait bir ilmihâl kitabına da ayrıca değinmek gerekmektedir. 1800'lü yıllarda sekiz (veya daha fazla) baskı sayısına ulaşan bu eser, -her ne kadar hem başlığında ve kütüphane kayıtlarında, hem de Cumhuriyet devrinde çok sayıda basılan sadeleştirmelerinde hep Gazâlî'ye ait gösteriliyorsa da- müstakil bir risale olması dolayısıyla Gazâlî'ye ait bir eser sayılamaz. Risale, *Eyyühe'l-veled*'in bir şerhi kabul edilse bile onu bütünüyle Süleyman b. Cerâ'a atfetmek daha doğru olacaktır. Bu durumda sözkonusu eser, literatürdeki pek çok başka örneği gibi, Gazâlî'nin *Eyyühe'l-veled*'i dikkate alınarak kaleme alınan nasihatname türü bir kitaptır. Bu arada sözkonusu eserin çeşitli taşbaskı

1 H. Z. Ülken, “Gazali'nin Bazı Eserlerinin Türkçe Tercümeleri”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. IX (1961), s. 59. Gazâlî'nin bütün eserlerini tespit etmeye yönelik önemli iki eser, Maurice Bouyges (*Essai de Chronologie des œuvres de al-Ghazali*, Beyrut 1959) ve Abdurrahman Bedevî'ye (*Müellefâtü'l-Gazzâlî*, Kahire 1961) aittir.

2 Ülken, a.g.m., s. 67-68.

3 *Kîmyâ*'nın Kastamonu Kütüphanesi yazmaları arasında eksiksiz bir tercümesi bulunduğu kaydedilmekteyse de (bkz. Ülken, a.g.m., s. 61) metni bütünüyle incelemeyen bu hususta kesin bir hükme varmak mümkün gözükmemektedir.

neşirlerinde müellifin (veya şârihin) adı kimi zaman Süleyman b. Cerâ', kimi zaman Cezâ, kimi zaman Cerâğ biçiminde geçer ve biyografisi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Ülken, Süleyman b. Cerâ''ın bizim görme imkânı bulabildiğimiz ve burada künyelerini verdiğimiz üç *Eyyühe'l-veled* şerhi nüshası dışında tarihsiz ilk baskısından, 1291 (1876) tarihli ikinci, 1296 (1879) tarihli üçüncü, 1303 (1886) tarihli dördüncü ve 1309 (1891) tarihli altıncı baskısından söz eder.⁴ Aynı kitabın bizim bulabildiğimiz nüshalarından biri 1301, bir diğeri ise 1302 tarihlerini taşıdığına göre, eser için Ülken'in verdiği baskı sıralaması değişmek durumundadır. Tabii burada zikrettiklerimizden başka nüshalarının basılmış olması da oldukça yüksek bir ihtimaldir.⁵ Gazâlî tarafından Farsça olarak yazılmış ve meçhul bir mütercim tarafından Arapçaya tercüme edilmiş olan *Eyyühe'l-veled*,⁶ ilgi çekiciliğini Osmanlı devrinden beri korumaktadır. Hatta Mehmed Amîki adlı bir Melâmî sūfisi tarafından bu metne bir nazire dahi yazılmıştır⁷ ve *Eyyühe'l-veled*'e yönelik ilgi, son yıllarda yapılan yeni tercümele-riyle de artarak devam etmektedir.

Aşağıdaki bibliyografyayı “Osmanlı Devri” ve “1928 Sonrası” olmak üzere iki ana kısma ayırmakla birlikte tercümelelerin çokluğu sebebiyle Cumhuriyet devrinin, Osmanlı devrine kıyasla daha yoğun bir görüntü arz ettiğini vurgulamalıyız. Bu devirde Gazâlî'nin en tanınmış ve kendisine nisbet edilmiş hemen her eseri defalarca Türkçeye tercüme edilerek basılmıştır. Bunlardan bir kısmı Osmanlı devri tercümelelerinin sadeleştirme yoluyla yeniden neşrinden ibarettir.

Cumhuriyet devrinde Gazâlî'den tercüme edilen veya Osmanlı devrinde tercüme edilenlerden çeviriyazı-sadeleştirme yoluyla aktarılan eserler arasında yine *Eyyühe'l-veled* başta gelir diyebiliriz. Bibliyografyayı hazırlarken Osmanlı devrinin en popüler neşirlerinden biri olan şerhli *Eyyühe'l-veled* tercümesini sırf metin tercümelelerinden ayırma ihtiyacı duyduk. Önce metin tercümelelerini, ardından da sadeleştirilmiş nüshalarını sıraladık.

4 Ülken, a.g.m., s. 68-69.

5 Eserin bütün baskılarına ulaştığımızda bu şerhle ilgili müstakil bir çalışma hazırlamayı ve böylece Osmanlı devrinin popüler neşirlerinden biri olan bir kitabın izini sürerek hakkında daha net kanaatler serdedebilmeyi ümit ediyoruz.

6 H. Bekir Karlığa, “Gazzâlî: Eserleri”, *DİA*, c. XIII (İstanbul 1996), s. 524.

7 Abdülbâki Gölpınarlı, *Melâmîlik ve Melâmîler*, Gri Yayınları, İstanbul 1992, s. 76.

Türkiye’de en çok ilgi gören dinî-tasavvufî eserlerden olan *İhyâu ulûmi’-d-dîn* tercümelerini üç alt başlık altında toplama ihtiyacı hissettik. İlk grupta *İhyâ’*nın tam metin tercümelerini, ikinci grupta ise Arapça olarak ihtisar edilmiş metinlerin tercümelerini sıraladık. Ayrıca Cumhuriyet devrinde *İhyâ’*dan çok sayıda bölüm tercümesi de yayınlanmıştır ve yayınlanmaya devam edilmektedir. Bunlara da *İhyâ’*nın tam tercümelerini sıraladığımız bölümün üçüncü alt başlığında yer verilmiştir. Burada büyük çoğunlukla mütercimi tarafından *İhyâ’*nın hangi bölümü olduğu belirtilerek net bilgi verilen tercüme yer almaktadır. Esasen jeneriğinde veya önsözünde herhangi bir sarahat bulunmadığı için Gazâlî’nin hangi eseri olduğu kesinleştirilemeyen bir kısım eserler *İhyâ’*dan bölüm tercüme-leri olmalıdır. Bölüm tercümelerinin dışında *İhyâ*, bazı derlemelere de konu olmuştur.⁸ Bu derlemeleri hazırlayanların, çalışmalarını, eserin Arapça aslından doğrudan tercüme yoluyla gerçekleştirdiklerine dair bir işaret bulunmadığından, bunlar bibliyografyamıza dâhil edilmemişlerdir.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla 1928 sonrasında Gazâlî’den ilk metin tercümesi Süleyman Tevfik Özzorluoğlu’na (1860-1939) ait bir sadeleştirmedir: *Hüccetü’l-İslâm: Türkçe Eyyühe’l-Veled*. Bu eser, yukarıda da vurguladığımız gibi Süleyman b. Cerâ“ın eseri olmakla birlikte sürekli Gazâlî’ye ait gösterilerek yayınlanmış bir eserdir ve yeni harflerle ilk kez 1933’te basılmıştır. Eser 1945’e kadar üç baskı yapmıştır ve 1950’li yıllarda da basımı sürmüştür. Cumhuriyet devrindeki ikinci neşir ise bir *İhyâ* ihtisarıdır: *Felsefeli Dinî Esaslar - Dördüncü Kısım: İhyâyı Ülumin Türkçe Hülâsası* adlı bu çalışma Eyyüb Necati Perhiz (1874-1940) tarafından gerçekleştirilmiş ve 1938’de Konya’da basılmıştır. Üçüncü neşir ise M. Rahmi Balaban’ın (1888-1953) 1947’de bastırduğu *el-Munkiz* tercümesidir. Bunu Hilmi Güngör’ün (ö. 1953) 1948’de neşrettiği *el-Munkiz* tercümesi takip eder. Harf İnkılâbı sonrasında *Eyyühe’l-veled*’in ilk metin tercümesi ise mütercimi belirtilmemiş bir neşirdir ve İstanbul Maarif Kitaphanesi tarafından 1945’te basılmıştır. Mütercimi belli olan ilk neşir ise Lütfi Doğan’ın 1958’de yayınladığı tercümedir. 1928’de Harf İnkılâbı gerçekleştirildikten sonra 1950’lere kadar Gazâlî’den tercüme edilmiş ilk eserlerin bunlar olduğunu söyleyebiliriz.

8 Mesela bkz. *Gazâlî’den Süfî Hikâyeler*, haz. Ömer Gencer, Ay Yayınları, İstanbul 2004, 151 s.; *İmam Gazâlî’nin Duaları ve Kur’an’daki Ayetler*, haz. Mustafa Arslan, y.y., [İstanbul] 1967, 16 s.; *Gazâlî ve Cezulî’den Seçmeler*, haz. Recep Makineci, Cactus Yayınları, İstanbul 2006, 215 s.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla *İhyâ*'nın Cumhuriyet devrinde tam tercümesi için ilk girişim Ahmet Serdaroğlu'nun, birinci baskısı 1963'te bir cüz olarak yayınlanan ve 1966, 1970, 1974 yıllarında devam eden çalışmasıdır. Bu tercüme Millî Kültür Yayınevi ve Bedir Yayınevi tarafından basılmıştır. Ancak Serdaroğlu tercümesinin ilk bölümü 1963'te basılmışsa da dört cilt halinde bütünlüklü bir tercüme olarak basılışı 1974-1975 tarihlerindedir. Ali Arslan'ın 10 ciltlik çalışması ise ilk baskısı 1971-1973 tarihleri arasında tamamlanan ilk tam tercümedir. Bu metin 1993'te Düccane Cündioğlu tarafından yayına hazırlanarak dört cilt halinde de yayınlanmıştır. Bu durumda Serdaroğlu'nun tercüme girişimini bir kenarda tutarak ilk tam *İhyâ* tercümesinin Ali Arslan tarafından gerçekleştirildiğini söyleyebiliriz. *Kîmyâ-yı Saâdet*'in ilk tam tercümesi ise Hakkı Şenkon'un 1961'de yayınladığı tercümedir.⁹

Cumhuriyet devrinde, özellikle de 1950'lerden sonra, Gazâlî'nin eserlerinin Türkiye'deki dinî yayıncılık açısından -çoğu zaman kâr amaçlı olsa da- önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Hatta Gazâlî'nin isminin sağladığı satış imkânları, bazen Gazâlî'ye aidiyeti şüpheli birtakım eserlerin tercümelerinin de piyasaya sunulmasına yol açmıştır/açmaktadır. Gazâlî'ye ait olduğu hakkında umumî bir kanaat hâsıl olan ve böylece tercüme edilen eserlere baktığımızda, aslında bunlardan bir kısmı için aidiyet tartışmasının var olduğu görülmektedir: *ed-Dürretü'l-fâhire*, *el-Madnûn bih alâ gayri ehlih* [*el-Madnûnu'l-kebir*], *er-Risâletü'l-ledünniye*, *Sırru'l-âlemîn*, *Minhâcü'l-âbidîn* vb.¹⁰ Fakat *el-Madnûn*'un dışındaki eserler Osmanlı devrinden beri Türkçeye birkaç kez tercüme edilip basılan eserlerdir ve kamuoyunda bu eserlerin Gazâlî'ye aidiyetinden şüphe edilmemektedir. Özellikle *er-Risâletü'l-ledünniye* ile birarada baskıları bulunan *Risâletü't-tecrîd fî kelime'ti't-tevhîd* ise Gazâlî'nin kardeşi Ahmed el-Gazâlî'ye (ö. 1126) ait olduğu kabul edildiği için ağabey Gazâlî'nin eserlerini ele alan hemen hiçbir kaynakta yer almamaktadır. Hâlbuki eserin ağabey Gazâlî'ye nisbet edilerek yayınlanmış üç ayrı tercümesi bulunmaktadır (Celâl

9 Ülken, ilk tam *Kîmyâ* tercümesine Meliha Ambarcıoğlu tarafından başlandığını ifade ediyorsa da (bkz. Ülken, a.g.m., s. 61), mütercim, kendisiyle bir görüşmemizde böyle bir tercümesi olmadığını söylemiştir. Yalnız Ambarcıoğlu *Tercüme* dergisinde *Kîmyâ*'dan bölüm tercümelemleri neşretmiştir; bkz. Gazâlî, "Sema' ve Vecd", trc. M. Ambarcıoğlu, *Tercüme*, sy. 81 (Ocak-Mart 1965), s. 10-24; Gazâlî, "Uzlet Üzerine", trc. M. Ambarcıoğlu, *Tercüme*, sy. 83 (Temmuz-Eylül 1965), s. 8-24.

10 Karlığa, "Gazzâlî: Eserleri", s. 518-524.

Yıldırım, Serkan Özburun & Yusuf Özkan Özburun ve Abdülhalık Duran tercümeleleri). Bu vesileyle vurgulamamız gereken bir husus da Gazâlî'ye bir şekilde nisbet edilmiş ve onun adıyla tercüme edilmiş bütün eserlere bibliyografyamızda yer verilmiş olmasıdır. Tartışmalı eserler hakkında bir ayırıştırmaya gitmek farklı bir çalışmanın konusudur.

Mütercimi belli olmayan metinlerde mütercim için bazen “?”, bazen de “belirtilmemiş” ifadesi kullanılmıştır. Bu farklılığın sebebi şudur: Soru işareti bizzat görme imkânı bulamadığımız metinlerin mütercimleri hakkındaki bilgi eksikliğini, “belirtilmemiş” ifadesi ise metni görerek müterciminin zikredilmediğine kesin kanaat getirdiğimiz durumları ifade etmektedir. Metinde zikredilmediği halde öyle olduğuna kanaat getirdiğimiz künye ayrıntıları da köşeli parantez içinde verilmiştir. Ayrıca köşeli parantez, künye bilgisine ek bilgi vermek istediğimiz durumlarda da kullanılmıştır. Özellikle yayın tarihleri belirtilmediği halde bir şekilde tespit edilebilenlerin yayın tarihlerini, net olarak jenerikte belirttiği için herhangi bir vurguya ihtiyaç göstermeyen yayın tarihlerinden ayırt etmek için bu yola başvurulmuştur. Aynı uygulama, eserin basıldığı şehrin belirtilmediği durumlar için de geçerlidir. Bazı yayınevlerinin eserin tercüme adının yanı sıra hemen başlığın altında yine köşeli parantez içinde orijinal adı da yazdığı vakidir ve bu eser adları köşeli parantezle gösterilmiştir.

Gazâlî tercümelerine her yıl ve hatta birkaç ayda bir yenileri eklenmektedir. Bu çalışmayı yürüttüğümüz hengâmda dahi birkaç Gazâlî tercümesinin daha yayınlanmış olmasının kuvvetle muhtemel olduğunu hatırlatmak gerekmektedir.¹¹

A. Osmanlı Devrinde Gazâlî Tercümeleleri (Yayın tarihine göre)

Terceme-i Kîmyâ-yı Sa'âdet, trc. belirtilmemiş, Takvîm-i Vekâyi' Matbaası, İstanbul 1260, 120 s.

Minhâcû'l-Âbidîn Tercemesi, trc. belirtilmemiş, Tercümân-ı Ahvâl Matbaası, İstanbul 1280, 384 s.

Risâletü't-tecrîd fî kelîmeti't-tevhîd, trc. Mehmed Fevzî, Esad Efendi'nin Taş Destgâhı, İstanbul 1285 h., 254 s.

11 2006'dan itibaren her yıl yayınlanan Gazâlî tercümelerini tespit maksadıyla başlanan ve fakat sürdürülemeyen bir makale dizisinin ilki için bkz. Hasan Afşin Can, “Son Gazâlî Tercümeleleri”, *Kitap Postası*, sy. 18 (Eylül 2006), s. 61.

Kitâb-ı Terceme-i Minhâci'l-âbidîn li İmâmi'l-Gazâlî rahmetu'llâhi aleyh, trc. ?, Hazâne Matbaası, [İstanbul] 1287, 232 s.

el-Munkiz mine'd-dalâl Tercemesi, mütercimler: Saîd ve Zihni,¹² 1. bsk., Matbaa-i Âmire, İstanbul 1287, i+106 s.; 2. bsk., Dâru't-Tıbâati'l-Âmire, İstanbul 1289, 110 s.

İksîr-i Devlet: Kîmyâ-yı Saâdet nâm Kitâbın Beşinci Faslının Tercümesi, trc. Nergisî, İstanbul 1288, 115 s.

Terceme-i Kîmyâ-yı Sa'âdet, trc. Lalîzâde Abdülbaki, Basımevi yok, İstanbul 1293, 150 s.

Kîmyâ-yı Saâdet Birinci Kısımın Tercümesi: Unvân-ı Müslimânî, trc. belirtmemiş, [İstanbul] 1293, 120 s.

Riyâzü'l-mûkinîn, trc. Eyyûb Sabrî Paşa (1832-1890), Es'ad Efendi Matbaası, 1. bsk., İstanbul 1298, 383 s. [Ağırlıklı olarak Gazâlî ve Birgivi'den derlemedir].

Hâzâ Kitâb-ı Terceme-i Eyyühe'l-veled min te'lîfi İmâm el-Gazâlî aleyhi rahmeti'l-Bârî el- ma'rûf bi Hücceti'l-İslâm, şerh: Süleymân b. Cerâ', Taşbaskı: Hakkâklar Çarşısında Osmanlı Kumpanyası, [İstanbul] 1301, 104 s.

Hâzâ Kitâb-ı Terceme-i Eyyühe'l-veled min te'lîfi İmâm el-Gazâlî aleyhi rahmeti'l-Bârî el-meşhûr bi Hücceti'l-İslâm, şerh: Süleymân b. Cerâ', Taşbaskı: Hulûsî, [İstanbul] 1302, 104 s.

Ta'yînü'l-vezâif fi hakki'l-müteşâbihât, trc. Ahmed Rüşdî, Matbaa-i Osmâniye, İstanbul 1302, 122 [+2] s. [*İlcâmü'l-avâm* tercümesi].

Hâzâ Kitâb-ı Terceme-i Eyyühe'l-veled min te'lîfi İmâm el-Gazâlî aleyhi rahmeti'l-Bârî el- ma'rûf bi Hücceti'l-İslâm, şerh: Süleymân b. Cerâ', Taşbaskı: Mehmed Zihni'nin hattund¹³an nakil yoluyla Mehmed Hulûsî, [İstanbul], 1304, 104 s.¹³

Kîmyâ-yı Saâdet Tercemesi, trc. Rızâ Efendi, İstanbul 1304, 150 s.

12 Ülken bu mütercim hakkında şu bilgileri verir: "Hoca Zihni İstanbul'da doğmuş olup M. Reşad adında bir kaymakamın oğlu idi. Galatasaray ve Mülkiye mekteplerinde Arap Edebiyatı, fıkıh ve kelâm okuttu; Halvetiye tarikatine girdi ve hicri 1329 (1911)'de öldü"; bkz. Ülken, a.g.m., s. 59.

13 Eserin ayın tarihte basılan diğer bir nüshasında Maarif Nezaretinin ruhsat kaydı yoktur. Ruhsatsız baskılar ise, dönemin korsan baskıları sayılmaktadır. İki baskı arasındaki fark, ilkinin son sayfasının bitiminde "Maarif Nezaret-i Celîlesinin 6 Şevval, sene 1303 tarih ve 276 numarolu ruhsatnâme ile Bâyezîd Bakırcılar Çarşısında 42 numarolu Mehmed Ali Matbaasında tab' olunmuştur" kaydı bulunmasına rağmen ikincisinde bu kaydın bulunmayışıdır. Ayrıca eserin aynı yıl içindeki ilk baskısında hangi ayda basıldığı belirtilmemişken korsan baskısında "fi evâil-i Receb" kaydı vardır. Dolayısıyla eserin aynı yıl (1304) iki ayrı baskısı yapılmış olmaktadır.

Eyyühe'l-Veled Tercümesi, trc. Bağdatlı Mehmed Reşîd Efendi, İst-tepan Matbaası, İstanbul 1305, 48 s.¹⁴

Mi'yâr-ı Hüsn-i Ahlâk: İmâm Gazâlî Hazretlerinin İhyâu'l-Ulûm nâm Te'lîf-i Âlîlerinden Mütercem, trc. Hüseyin Tevfik, Matbaa-i Osmaniye, [İstanbul], h. 1305, 26 s.

Mizân-ı Ülfet, trc. Hüseyin Tevfik, Matbaa-i Osmâniye, İstanbul 1305, i+29 s.

Esbâbü'l-inâye fî tercemeti bidâyeti'n-nihâye, trc. Eyyüb Sabrî Paşa (1832-1890), Bahriye Matbaası, İstanbul 1306, 142 s.

Misbâhü'n-Necâh, trc. Fârûkî Abdullah Hasîb, İstanbul 1308, 23 s.

İlm-i Ahlâk, trc. Ömer Âdil, İstanbul 1313, 59 s. [*Kîmyâ-yı Saâdet*'ten seçme tercüme].

Vücûbu şükri'l-insân alâ ni'meti'l-Mennân, trc. Hâfız Celâleddîn Livânevî, Bursa 1323, 94 s. [*İhyâ'*nın "Kitâbü'ş-Şükr" bölümünün tercümesi].

Kitâb-ı İlm, trc. Süleymân Tevfik [Özzorluoğlu], İstanbul 1326, 180 s. [*İhyâ'* dan bölüm tercümesi].

İhyâ-yı Ulûm Tercümesi, trc. Süleymân Tevfik Hüseyinî [Özzorluoğlu], Tevhîd-i Anâsır Matbaası, [İstanbul] 1327, 244 s.

Kitâb-ı Kavâ'idü'l-Akâid, trc. Süleymân Tevfik [Özzorluoğlu], İstanbul 1327.

Minhâcü'l-Abidîn ile'l-Cenne, trc. İlyas b. Abdullah en-Nihanî (ö. 1519), baskı tarihi yok.¹⁵

B. 1928 Sonrası Gazâlî Tercümeleri

Eyyühe'l-veled Tercümeleri

a) Metin Tercümeleri

Hüccetül-İslâm: Türkçe Eyyühel Veled, trc. belirtilmemiş, İstanbul Maarif Kitaphanesi, İstanbul 1945, 56 s.

Ey Oğul, trc. Lütfi Doğan, İrşad Neşriyat, Ankara, 1958, 49 s.; 2. bsk.: İstanbul 1960, 47 s.; 3. bsk., Bedir Yayınları, İstanbul 1963, 32 s.; 4. bsk. İstanbul 1968, 32 s.; 5. bsk.: 1969, 32 s.¹⁶

14 Tercüme hakkında bkz. *Bâbü'lî Karşısında 73. Numaralı Kütübhâne-i Cihân Esâmî-i Kütübü*, Ahter Matbaası, İstanbul 1318, s. 80.

15 İ. Turgut Ulusoy tarafından *Âbidler Yolu* adıyla sadeleştirildiğini bildiğimiz eserin Osmanlıca matbu nüshasını görme imkânı bulamadık. Yazması hakkında bilgi için bkz. Ülken, a.g.m., s. 64.

16 Değini: *Diriliş*, sy. 1 (Nisan 1960), s. 18.

- Oğlum: İmâm Gazâlî'nin Talebesine Öğütleri*, trc. Ahmet Serdaroğlu, DİB Yayınları, Ankara 1963, 46 s.; 2. bsk.: Ankara 1964, Ayyıldız Matbaası, xxxi+46 s.
- Oğluma*, trc. Abdülhalim Akkul, Sinan Yayınları, İstanbul 1971, 123 s.; 2. bsk.: İstanbul 1972, 160 s.; 3. bsk.: İstanbul 1996, 155 s.
- Ey Oğul*, trc. Yaman Arıkan, Uyanış Yayınları, İstanbul 1972, 34 s.
- Dinde Edep*, trc. Yusuf Âdem Eminoglu, İslâmî Neşriyat, Konya 1972 (?), 68 s.
- Eyyühe'l-Veled*, trc. Hüseyin Hilmi Işık (1911-2000), Işık Kitabevi Yayınları, 23. bsk. İstanbul 1981, s. 202-223 [*İslâm Ahlâkı* adlı eser içinde].
- Ey Oğul İhyâu Ulûmi'd-Dîn'in Özeti*, trc. Rahmi Serin, haz. Arif Pamuk, Pamuk Yayınları, İstanbul 1983, 96 s.
- Ey Oğul*, haz. Fatma Mehveş Muhammed, Çekirdek Yayınları, İstanbul 1983, 48 s.
- Ey Oğul! (Eyyühe'l-Veled)*, trc. C. Eşref Bilginer, Bedir Yayınları, İstanbul 1990, 88 s. [Kitabın ilk 42 sayfasında Gazâlî hakkında bilgi verilmektedir].
- Oğlum (Eyyühe'l-Veled)*, tam izahlı ve şerhli trc. Abdülhalim Akkul, Sinan Yayınları, 13. bsk., İstanbul 1996, 155 s.
- Ey Oğul*, trc. Yahya Pakış [el-Abbâsî] & Süleyman Taş, Buhara İlim ve Hizmet Vakfı Yayınları, İstanbul 1997, v+41 s.
- Ey Oğul*, trc. Abdülhalik Duran, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2004, 139 s. [*İman ile Küfrü Birbirinden Ayırmak ve Kırk Hadis* ile bir arada].
- Hak Yolcusuna Öğütler: Ey Oğul*, trc. A. Cüneyd Köksal, Gelenek Yayınları, İstanbul 2004, 48 s. Diğer basım: Sûfi Kitap, 4. bsk., İstanbul 2010, 126 s. [*Yol, Bilgi ve Varlık* içinde].
- Gençliğe Öğütler [Eyyühe'l-Veled Tercümesi]*, trc. Hüseyin Okur, Semerkand Yayınları, 3. bsk., İstanbul 2005, 86 s.
- Öğütler Kitabı: Gençlere Öğütler*, trc. Soner Duman (1975-), İlke Yayıncılık, İstanbul 2008, 80 s. [*er-Risâletü'l-va'ziyye & Minhâcü'l-ârifîn* ile birarada].

b) Sadeleştirmeler

- Hüccetü'l-İslâm: Türkçe Eyyühe'l-Veled*, metin: Süleyman b. Cerâğ, sadeleştirme: Süleyman Tevfik Özzorluoğlu (1860-1939), İkbâl Kütüphanesi, İstanbul 1933, 89 s.; 2. bsk.: Bozkurt Basımevi, İstanbul 1938, 106 [+4] s.; 3. bsk.: Kültür Matbaası, İstanbul 1941, 89+iv s.; İstanbul Maarif Kitaphanesi, İstanbul 1945, 56 s. Diğer basımlar: 1956, 1958, 48 s.
- Eyyühe'l-Veled Tercümesi: Dualı Tam Hüccetü'l-İslâm*, metin: Süleyman b. Cerâğ, sadeleştirme: Muharrem Zeki Korgunal, Bütün Kitabevi, İstanbul 1955, 60 [4] s. Diğer basım: İstanbul 1964, 48 s.

Mufassal ve İlâveli Büyük Hüccetü'l-İslâm: İmam Gazâlî'nin Eyyühe'l-Veled Kitabının Tercümesi, metin: Süleyman b. Cerâğ, sadeleştirme: Elhac Muzaffer Ozak (1916-1985), Ergin Kitabevi, İstanbul 1956 (?); 2. bsk.: 1957; 3. bsk.: 1958 (?); 4. bsk.: 1960; 5. bsk.: 1962; 6. bsk.: Salâh Bilici Yayınları, 1963; 7. bsk.: 1964, 208 s.

Hüccetü'l-İslâm, metin: Süleyman b. Cerâğ, sadeleştirme: Mehmet Şakir Çörüş (1874-1958), Şakir Hoca Kitabevi, İstanbul 1957, 126 s.

Tam Hüccetül İslâm (Eyyühel Veled), tercüme-açıklama: Halilü'r-Rahman, Eser Yayınları, İstanbul 1965, 158 s. Diğer basım: *Gençlere Din ve Ahlâk Dersleri*, trc. Halilü'r-Rahmân, sadeleştirme: Ahmed Remzi Eser, Kit-San Matbaası, İstanbul 1979, 136 s.

Hüccet-ül-İslâm İlmihâli ve İmam-ı Muhammed Gazâlî'nin Eyyühelveled Kitabının Tercümesi, metin: Süleyman b. Cerâğ, sadeleştirme: Hüseyin Hilmi Işık (1911-2000), Salâh Bilici Kitabevi, 9. bsk., İstanbul 1966, 224 s.; 23. bsk.: İhlâs Matbaası, İstanbul 1981, 224 s.

Hüccetü'l-İslâm: Müslümanlık Bilgileri, metin: Süleyman b. Cerâğ, sadeleştirme: belirtilmemiş, Saadet Yayınları, İstanbul 1966, 128 s.

Hüccetü'l-İslâm İmâm-ı Gazâlî'nin Eyyühe'l-Veled (Ey Oğul) İsimli Risalesiyle Özleştirdiği İslâm Ahlâkı: Mufassal ve İbretli, metin: Süleyman b. Cerâğ, sadeleştirme: M. Rahmi [H. R. Yananlı, 1930-], Eskin Matbaası, İstanbul 1974, 199 s. Diğer basımlar: Alemdar Ofset, İstanbul 1978 (?), 191 s.; Akpınar Yayınları, İstanbul 1983, 186 s.

Mufassal İlâveli Hüccetü'l-İslâm: Din ve Ahlâk Bilgisi, metin: Süleyman b. Cerâğ, sadeleştirme: Selâmi Münir Yurdatap (1910-1987), Dizerkonca Matbaası, İstanbul 1970, 192 s. Diğer basım: Eskin Matbaası, İstanbul 1976, 224 s.

Hüccetül İslâm (Eyyühel Veled), metin: Süleyman b. Cerâğ, sadeleştirme: Hüseyin Sûdî Erdoğan, Hisar Yayınları, İstanbul 1978, 175 s.

Ey Oğul: Hüccetü'l-İslâm İmâm Gazâlî'nin Talebesine Öğütleri, metin: Süleyman b. Cerâğ, sadeleştirme: Ahmet Serdaroğlu, Çile Yayınları, 2. bsk., İstanbul 1980, 192 s.; *İslâmî Prensipler: Hüccetü'l-İslâm İmam Gazâlî'den Nasihatler* adıyla, Kamer Neşriyat, 3. bsk., İstanbul 1983, 198 s.

Ey Oğul -Eyyühe'l-Veled-, metin: Süleyman b. Cerâğ, haz.: Hasan Küçük, Marifet Yayınları, İstanbul 1984, 206 s.; 3. bsk.: Marifet Yayınları, İstanbul 2002, 206 s.

Hüccetü'l-İslâm Gazâlî'den Öğütler: Ey Oğul, metin: Süleyman b. Cerâğ, sadeleştirme: H. Mustafa Varlı (1941-), Esmâ Yayınları, İstanbul [1988], 132 s.

Ey Oğul İlmihâli, şerh: Süleyman b. Cezâ, sadeleştirme: Hüseyin Hilmi Işık (1911-2000), *İslâm Ahlâkı* içinde, Hakikat Yayıncılık, 24. bsk., İstanbul 1994, s. 347-527.

Ey Oğul: Eyyühe'l-Veled Tercümesi ve Şerhi: İbâdet-İtikat-Edeb, metin: Süleyman b. Cerâğ, sadeleştirme: Rahmi Serin, Pamuk Yayınları, İstanbul 1997, 288 s.; İstanbul 2001, 288 s.

Hüccetü'l İslam: Ey Oğul! (Eyyühe'l Veled), metin: Süleyman b. Cezâ', sadeleştiren: İsmail Aydın, Saadet Yayınları, İstanbul 2006, 315 s.

Eyyühe'l-Veled (Ey Oğul), metin: Süleyman b. Cerâ', Cihangir Yayınları, İstanbul 2009, 212 s.

İhyâ Tercümeleri

a) Tam Metin

İhyâu Ulûmi'd-Dîn, I-X, trc. Ali Arslan (1931-), Arslan Yayınları, İstanbul 1971-1973, 583+592+583+584+580+590+535+663+640+620 s. Yeni basım: I-IV, yayına haz.: Düccane Cündioğlu, Merve Basım, İstanbul 1993, 1039+910+898+1099 s.; Hikmet Yayınları, İstanbul 2003, 1039+910+898+1099 s.

İhyâu Ulûmi'd-Dîn, I-IV, trc. Ahmet Serdaroğlu, Bedir Yayınları, İstanbul 1974-1975; 1985-1986, cvi+1056+924+896+1184 s.

İhyâu Ulûmi'd-Dîn, I-IV, trc. Mehmed A. Müftüoğlu, Tuğrâ Neşriyat, İstanbul 1993, 922+844+835+990 s.

İhyâu Ulûmi'd-Dîn, I-IV, trc. Sıtkı Gülle, Huzur Yayınları, İstanbul 1998, 877+836+934+1114 s.

Yeni İhyâu Ulûmi'd-Dîn, I-IV, trc. Abdülhalık Duran, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2004, 554+448+606+640 s.

b) İhyâ İhtisarlari

Felsefeli Dinî Esaslar - Dördüncü Kısım: İhyayı Ülumin Türkçe Hülasası, ihtisar: Eyyüb Necati Perhiz (1874-1940), Yenikitap Basımevi, Konya 1938, 123+8+7 s.

Zübdetü'l-İhyâ, ihtisar: Muhammed Cemâleddîn el-Kâsımî (1866-1914), trc. Ali Özek (1935-), Salâh Bilici Kitabevi, İstanbul 1969, 638 s.; 2. bsk.: 1973, 640 s. (*Mev'izatü'l-mü'minîn min İhyâi ulûmi'd-dîn*).

Mev'izatü'l-Mü'minîn: Muhtasar İhyâu Ulûmi'd-Dîn, ihtisar: Cemâleddîn el-Kâsımî (1866-1914), trc. Ali Arslan (1931-), Eser Kitabevi, İstanbul 1970, ? s. [İki cilt bir arada].¹⁷

Gazâli'den Vaazlar, ihtisar: Cemâleddîn Kâsımî ed-Dimeşkî (1866-1914), trc. Sıtkı Gülle, haz.: İsmail Demir, Akpınar Yayınları, İstanbul 1984,

¹⁷ Millî Kütüphane kayıtlarından bulduğumuz bu tercümenin sayfa sayısını, orada sadece cilt sayısı verilip sayfa sayısı yazılmadığı; eseri bizzat görme imkânı da bulamadığımız için tespit edemedik.

716 s. Diğer basımlar: Sebat Neşriyat, İstanbul 1982, 716 s.; Saadet Yayınları, İstanbul ts., 716 s. (*Mev'izatü'l-Mü'minîn min İhyâi Ulûmi'd-Dîn*).

Muhtasar İhyâu Ulûmi'd-Dîn, trc. Ali Aslan, Şûra Yayınları, İstanbul 2002, 427 s. (*Lübâbü'l-İhyâ*).

c) *İhyâ*'dan Bölüm Tercümeleri

Bana Arkadaşını Söyle: Arkadaşlık Bilinci, tahkik: İ. Faris el-Harastanî – M. Yunus Şuayb, trc. Osman Arpaçukuru, İlke Yayınları, İstanbul 2002, 149 s. Diğer bsk.: Gerçek Hayat & İlke Yayıncılık, İstanbul 2006, 143 s. [*İhyâ*'nın “Âdâbü'l-ülfeti ve'l-uhuvveti ve's-suhbeti ve'l-muâşere m'aa asnâfi'l-halk” bölümü].

Cehâletten Korunmak, trc. Halil Aldemir, Polen Yayınları, İstanbul 2005, 256 s.; Diğer basım: *Cahillikten Nasıl Korunabiliriz?* (I), Polen Yayınları, İstanbul 2007, 255 [+1] s. [*İhyâ*'nın “Kitâbü'l-İlm” bölümü].

Cahillikten Nasıl Korunabiliriz -2-, trc. Halil Aldemir, Polen Yayınları, İstanbul 2007, 126 s.

Cennet Bahçeleri: Riyâzü'l-Mûkînîn, Gazâlî ve Birgivi'den derleme: Eyyûb Sabrî Paşa (1832-1890), sadeleştirme: İsmail Demir, Meral Yayınları, İstanbul 1981, 532 s.¹⁸

Celcelûtiyye Duası'nın Havâs ve Esrârı, trc. Halil Günaydın, Pamuk Yayınları, İstanbul 1987 (?), 87+41 s. (*Şerhu Kasideti'l-Celcelûtiyye*).

Cimrilik ve Mal Tutkusundan Korunmak, trc. Harun Öğmüş, Polen Yayınları, İstanbul 2005, 140 s. [*İhyâ*'nın “Kitâbu'l-Buhl” bölümü].

Dil Belâları Lisan Âfetleri (Kitâbu'l-Âfeti'l-Lisân), trc. belirtilmemiş, Bedir Yayınları, İstanbul 2007, 188 [+4] s.

Dil Belâsı (Kitâbu Âfâti'l-Lisân), trc. Muhammed Hakan Öner, Semerkand Yayınları, 6. bsk., İstanbul 2007, 248 s.; 12. bsk., İstanbul 2009, 248 s.

Dilimize Nasıl Sahip Çıkabiliriz?, trc. Abdullah Durmuş, Polen Yayınları, İstanbul 2007, 126 s. [*İhyâ*'nın “Âfâtu'l-Lisân” bölümü].

Dünyanın Aldatmasından Korunmak, trc. Mehmet Odabaşı, Polen Yayınları, İstanbul 2005, 125 s. [*İhyâ*'nın “Zemmu'd-Dünyâ” başlıklı bölümü].

Dünyanın Süsüne Aldanma: Ahlâki Hastalıklar, trc. M. Halid Bağdu, Semere Yayınları, [İstanbul] 2009, 95 s. [*İhyâ*'nın “Zemmu'd-Dünyâ” başlıklı bölümü].

18 Eser, Eyyûb Sabrî Paşa'nın telif eserleri arasında da sayılmaktadır; bk. M. Akif Fidan, *Eyyûb Sabri Paşa ve Tarihçiliği*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011, s. 85.

- Ecel, Kıyâmet, Ölüm ve Ötesi*, trc. Mahmut Coşkun-Ahmet Yılmaz, Merve Yayınları, İstanbul 2001, 416 s. [*Ihyâ'* dan “Kitâbu Zikri'l-Mevt ve mâ Ba'dehû” başlıklı bölüm].
- Evlence Adâbı ve Şehvetin Kırılması*, trc. Ömer Dönmez, Hisar Yayınları, ts., 220 s.
- Ey İnsan*, trc. belirtilmemiş, Fazilet Yayınları, 2. bsk., İstanbul 1991, 14 s. [*Ihyâ'* nın “Kitâbü'l-Murâkabe ve'l-Muhâsebe” ve “Nefsi Uyarıp Kı-nama” bölümlerinden kısaltılarak hazırlanmıştır].
- Helaller ve Haramlar*, trc. Harun Ünal, Çelik Yayınları, İstanbul 2008, 372 s.
- İlâhî Muhabbet (Kitâbu'l-Muhabbe ve'ş-Şevk ve'l-Üns ve'r-Rıza)*, trc. belirtilmemiş, Bedir Yayınları, İstanbul 2007, 184 s.
- İyiliği Emretmek ve Kötülükten Men Etmek*, trc. Ömer Dönmez, Hisar Yayınları, ts., [İstanbul], 121 s.
- Ölüm ve Sonrası: Kabir, Kıyamet, Ahiret*, trc. Hüseyin Okur, Semerkand Yayınları, İstanbul 2004; 2. bsk.: İstanbul 2005, 271 s.; 3. bsk.: *Ahiret Hayatı [Ölüm-Kabir-Kıyamet]* adıyla, Semerkand Yayınları, İstanbul 2006, 357 s.; 4. bsk.: İstanbul 2009, 357 s. [*Ihyâ'* nın “Kitâb-ı Zikri'l-Mevt ve mâ Ba'dehû” başlıklı bölümünün tercümesi].
- Ölüm, Kıyamet – Ahiret / Kabir – Cennet – Cehennem*, haz. Abdullah Karakuş, Huzur Yayınları, İstanbul 1996, 413 s.
- Uzlet: Yalnızlığın Faziletleri*, trc. Harun Ünal, Çelik Yayınları, İstanbul 2005, 126 s.
- Ülfet Terazisi*, trc. Ahmet Faik Arslantürköglü (1930), Sahaflar Kitap Sarayı Yayınları, İstanbul ts., xvi+263 s. [*Vasiyetnâme* başlıklı toplam içinde, s. 1-60].

***Kîmyâ-yı Saâdet* Tercümeleri**

- Kimyâ-yı Saâdet*, trc. belirtilmemiş, sadeleştirme: Hakkı Şenkon, Hilâl Yayınları, İstanbul 1961, 122 s.; 2. bsk.: Ankara 1963, 174 s. (*Muhtasar Kîmyâ-yı Saâdet*).
- Kimyâ-yı Saâdet* I-II, trc. A. Faruk Meyan [Süleyman Kuku, 1938-], Bedir Yayınları, İstanbul 1969; 2. bsk.: 1970; 4. bsk.: 1972; 5. bsk.: 1972;¹⁹ 6. bsk.: 1973; 7. bsk.: 1974; 8. bsk.: 1975; 9. bsk.: 1976; 10. bsk.: 1977; 822 s.; İstanbul 1988, 798 s. [İlk baskılar Abdürreşid Avanoğlu adıyla].
- Saadet Hazinesi*, trc. Sehâbî Hüsâmeddîn b. Hüseyin (ö. 1564), sadeleştirme: İ. Turgut Ulusoy, Hisar Yayınları, İstanbul 1973, 112 s. (*Muhtasar Kîmyâ-yı Saâdet*).

19 Tercümenin bu baskısında “Türkiye’de ilk defa tam metin Kimyâ-yı Saâdet” notu vardır.

Kimyâ-yı Saâdet -I, trc. Sehâbî Hüsâmeddîn b. Hüseyin (ö. 1564), sadeleştirme: Mehmet Faruk Gürtunca (1904-1982), Sağlam Kitabevi, [İstanbul] 1977, 386 [1] s.

Kimyâ-yı Saâdet, trc. Mehmed A. Müftüoğlu, Çile Yayınları, İstanbul 1980, 572 s.; 2. bsk.: 1981, 752 s.

İrşâdât-ı Gazâlî, trc. Muallim Nâcî (1849-1893), çeviriyazı: Yakup Şafak, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sy. 8 (2000), s. 149-168.²⁰

Kimyâ-yı Saâdet (Mutluluğun Formülü) I-II, trc. Ali Arslan, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2004, 1085 s.; Diğer bsk.Yeni Şafak Yayınları, İstanbul 2004, 447-959 s.²¹

***Bidâyetü'l-hidâye* Tercümelere**

Bidâyetü'l-Hidâye: Hidayet Yolu, trc. Lütfi Doğan, Rüzgârlı Matbaası, Ankara 1962, 79 s.

Bidâyetü'l-Hidâye, trc. Abdülkadir Akçiçek (1933-1989), Bahar Yayınları, İstanbul 1964, 112 s.; 2. b., 1971, 124 s.; 3. b. 1975, 126 s.

Hidâyet Rehberi: Bidâyetü'l-Hidâye, trc. Veysel Akkaya (1973-), İnsan Yayınları, İstanbul 2003, 175 s.; *İhyâ'nın Anahtarı* adıyla: 2. bsk., İstanbul 2006, 159 s.

Yola Gidenlerin Kılavuzu ve Arayanların Bahçesi, trc. Abdülhalık Duran, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2004, 309 s.

Hidâyetin Başlangıcı: Âdâb Ahlâk ve Tasavvuf, trc. Ömer Faruk Hilmi, Sultan Yayınları, İstanbul [2007], 312 s.

Âdâp Kitabı, trc. Osman Güman (1976-), İlke Yayınları, İstanbul 2007, 91 s. (*Bidâyetü'l-Hidâye*).²²

Müslümanca Bir Hayat [Bidâyetü'l-Hidâye], trc. Abdullah Demiray (1983-), Semerkand Yayınları, 3. bsk., İstanbul 2010, 160 s.

***Misbâhü'n-necâh* Tercümelere**

Terbiyeye Dair, trc. Abdülhalim Akkul, Cağaloğlu Yayınları, İstanbul 1970, 30 s.

20 Metin şu makalenin içinde yayınlanmıştır: Yakup Şafak, "Mecmûa-i Muallim'in Basılamayan Yazıları ve "İrşâdât-ı Gazâlî", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sy. 8 (2000), s. 131-168. Şafak, metnin *Kimyâ-yı Saâdet*'in baş tarafının tercümesi olduğunu tespit etmiştir.

21 Başlığın parantez içindeki kısmı Hikmet Neşriyat baskısında yoktur.

22 Eserin jeneriğinde *Mecmûatu'r-resâil li Gazzâlî* den *Bidâyetü'l-hidâye* ve *el-Edebu fi'd-dîn* tercümesi olduğu belirtilmiştir.

Misbâh'ül-Necâh: Terbiye, trc. Fârûkî Abdullah Hasîb, sadeleştirme: Abdülkadir Akççek (1933-1989), Rahmet Yayınları, İstanbul 1972, 93 s.; Alperen Yayınları, Ankara 2001, 63 s.

Mükâşefe Tercümelere

İlâhî Nizâm I-II, trc. Yaman Arıkan, Yunus Emre Yayınları, İstanbul 1969, (2. bsk.: 1978; 3. bsk.: 1980; 4. bsk.: 1981; 5. bsk.: Uyanış Yayınları, İstanbul 1981; 6. bsk.: 1982; 7. bsk.: Yunus Emre Yayınları, İstanbul 1989; 8. bsk.: 1992, 719 s.

Kalplerin Keşfi, trc. Hüseyin Sûdî Erdoğan, Hisar Neşriyat, İstanbul 1975, 727 s.; 2. bsk.: 1977; 1994, 655 s.

Mükâşefetü'l-Kulûb: İmân ve İslâm'ın Vasıfları - İnsânın Mes'ûliyyetleri, trc. Salih Uçan, Çelik Yayınları, İstanbul 1980, 593 s.; 2. bsk.: 1982, 590 s.

Allah Yolunda Kalblerin Keşfi, trc. Abdullah Aydın, Seda Yayınları, İstanbul 1999, 640 s.

Kalplerin Keşfi, trc. Ali Kaya, Semerkand Yayınları, İstanbul 2003, 767 s.; 7. bsk.: İstanbul 2008, 767 s.

Allah Nizamında Kalplerin Keşfi, trc. Atilla Cengizoglu, Merve Yayınları, İstanbul ts., 560 s.

Minhâcü'l-âbidîn Tercümelere

a) Minhâc Metni

Âbidler Yolu, trc. Yaman Arıkan, Dede Korkut Yayınları, İstanbul 1968, 300 s. Diğer basımları: Yağmur Yayınları, İstanbul 1971, 304 s.; Yayılcık Matbaası, İstanbul 1976, 304 s.; Yunus Emre Yayınları, İstanbul 1969; Uyanış Yayınları, 6. bsk., İstanbul 1980, 300 s.; Esra Yayınları, İstanbul 1981, 300 s.

Âbidler Yolu, trc. İlyas b. Abdullah en-Nihanî, sadeleştirme: İ. Turgut Ulusoy, Hisar Neşriyat, İstanbul 1972, 359 s.; 2. bsk.: [1977], 384 s.; 3. bsk.: 1979, 376 s. (*Minhâcü'l-âbidîn ile'l-cenne*).

Âbidler Yolu, trc. M. Sadi Çöğenli (1949-) & Ali Bayram, Özdemir Basımevi, İstanbul 1980, 316 s. Diğer basım: Çile Yayınları, İstanbul 1981, 336 s.

Âbidler Yolu, trc. Naim Erdoğan, Özdemir Basımevi, İstanbul 1980, 316+xi s.

Cennete Doğru: Yedi Geçit, trc. Ali Kaya, Semerkand Yayınları, İstanbul 2001, 327 s. (*Minhâcü'l-âbidîn ilâ cenneti Rabbi'l-âlemîn*).

b) *Minhâc Şerhi*

Minhâcî'l-Âbidîn Şerhi Sirâcî't-Tâlibîn: Hak Yolcusunun Rehberi, şerh: İhsan Muhammed Dahlân el-Kedîrî, trc. Ömer Dönmez, Hisar Yayınları, İstanbul ts., 478 s. (*Sirâcî't-tâlibîn şerhun 'alâ minhâcî'l-'âbidîn*).

Şerhu Esmâi'llâhi'l-Hüsnâ Tercümeleri

Esmâ-i Hüsnâ Şerhi, trc. Muhammed Ferşad, Ferşat Yayınları, İstanbul 1972, 271 s. (*el-Maksadü'l-esnâ şerhu esmâi'llâhi'l-hüsnâ*).

İlâhî Ahlâk, trc. Yaman Arıkan, Uyanış Yayınları, İstanbul 1988, 382+130 s. Diğer basım: Elif Ofset, İstanbul 1983, 382+130 s. [Türkçe&Arapça].

Esmâü'l-Hüsnâ Allah C.C.'nun Mübarek Sıfat ve Güzel İsimleri Havâs ve Esrârı, tercüme – şerh: Ömer Faruk Hilmi, Sultan Yayınları, İstanbul [2007], 351 s.

Mişkâtü'l-envâr Tercümeleri

Mişkâtü'l-Envâr: Nurlar Feneri, trc. Süleyman Ateş, Bedir Yayınları, İstanbul 1966; 2. bsk.: 1994, 72 s.

Nur Kandili, trc. Yaman Arıkan, Uyanış Yayınları, İstanbul 1972, 91 s. Diğer basım: Elifbe Yayınları, İstanbul 1980; 3. bsk.: 1981, 91 s.

Nur Metafizîgi: Mişkâtü'l-Envâr, trc. A. Cüneyd Köksal, Gelenek Yayınları, İstanbul 2004, 96 s. Diğer basım: Sûfi Kitap Yayınları, 4. bsk., İstanbul 2010, 126 s. [*Yol, Bilgi ve Varlık* içinde].

Parlayan Nurlar, trc. Abdülhalık Duran, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2006, 528 s.²³

Mişkâtü'l-Envâr: Nurlar Âlemi, trc. Şadi Eren, Nesil Yayınları, İstanbul 2010, 94 s.

Nurların Pırıltısı, trc. Ahmet Fâik Arslantürkoğlu (1930-), Sahaflar Kitap Sarayı Yayınları, İstanbul ts., s. 61-119 [*Vasiyetnâme* içinde].

er-Risâletü'l-ledünniye Tercümeleri

İlâhî Sır, trc. Abdülkadir Şener&Şükrü Topaloğlu, Çağaloğlu Yayınları, İstanbul 1967, 48 s.

23 Mütercim, tercümelerini “tehzib ve tekml” yoluyla gerçekleştirdiğini belirtmektedir.

- Ledün Risâlesi*, trc. Yaman Arıkan, Uyanış Yayınları, İstanbul 1972; Diğer basım: Elifbe Yayınları, İstanbul 1980, 59 s.
- Tevhid ve Ledün Risâlesi*, trc. Serkan Özburun&Yusuf Özkan Özburun, Furkan Yayınları, İstanbul 1995, 102 s. (*Risâletü't-tecrîd fî kelimetü't-tevhîd & er-Risâletü'l-ledünniye*).
- Ledün Risalesi*, trc. Serkan Özburun&Yusuf Özkan Özburun, Semerkand Yayınları, İstanbul 2004, 79 s.
- Ledünnî İlim*, trc. Abdülhalık Duran, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2004, 144 s. [*Doğru Olan Ölçü & Ariflerin Yolu* ile bir arada].
- Ledünnî İlim Risâlesi*, trc. A. Cüneyd Köksal, Gelenek Yayınları, İstanbul 2004, 54 s. Diğer basım: Sûfi Kitap Yayınları, 4. bsk., İstanbul 2010, 126 s. [*Yol, Bilgi ve Varlık* içinde].

***et-Tecrîd fî kelimetü't-tevhîd* Tercümelere**

- Kelime-i Tevhîd Kal'ası*, trc. Celâl Yıldırım, Ticaret Matbaası, İzmir 1964, 55 s.
- Tevhid ve Ledün Risâlesi*, trc. Serkan Özburun&Yusuf Özkan Özburun, Furkan Yayınları, İstanbul 1995, 102 s. (*Risâletü't-tecrîd fî kelimetü't-Tevhîd & er-Risâletü'l-ledünniye*).
- Tevhid Akidesinin Basamakları*, trc. Abdülhalık Duran, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2004, 142 s. [*Nasihatların Özü ve Aldanan İnsanlar* ile bir arada].

***Faysaliü't-tefrika* Tercümelere**

- İslâm'da Müsamaha*, trc. Süleyman Uludağ, İrfan Yayınları, İstanbul 1972, 79+v s. Diğer basım: Marifet Yayınları, İstanbul 1990, 96 s.
- İmâm Gazâlî ve İman-Küfür Sınırı*, tahkik: Süleyman Dünya, trc. Ahmet Turan Arslan (1951-), Risale Yayınları, İstanbul 1992, 188 s. (*Faysaliü't-tefrika beyne'l-İslâm ve'z-zendeka*).
- İman ile Küfrü Birbirinden Ayırmak*, trc. Abdülhalık Duran, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2004, 139 s. [*Ey Oğul ve Kırk Hadîs* ile bir arada].

***ed-Dürretü'l-fâhire* Tercümelere**

- Kur'ân-ı Kerîm'de Kıyâmet ve Âhiret*, trc. Ömer Beğ, haz. Mehmet Gavsî, Ergin Kitabevi Yayınları, İstanbul 1957, 96 s.

- Kur'ân-ı Kerîm'de Kıyâmet ve Âhiret*, trc. Ömer Beğ, sadeleştirme: Hüseyin Hilmi Işık (1911-2000), İhlâs Matbaası, İstanbul 1983, 63 s.; 46. bsk.: İstanbul 2007, 63 s. (*Kur'ân-ı Kerîm'de Kıyâmet ve Âhiret Hâllerî*).²⁴
- Ölüm ve Sonrası: Kabir-Kıyâmet-Ahiret Hayatı*, trc. Mehmet A. Müftüoğlu, tedkik ve tashih: A. Fikri Yavuz (1924-1992), Vural Yayınları, İstanbul 1996, 288 s.
- Ölüm ve Ahiret*, trc. Ali Arslan (1931-), Arslan Yayınları, İstanbul 1996, 327 s.
- Ahiret Âleminin Sırları*, trc. Ömer Dönmez, Hisar Yayınları, İstanbul 2003?, 153 s.
- Kıyâmet ve Ahiret: Ölüm ve Ölüm Ötesi*, trc. Harun Ünal, Çelik Yayınları, İstanbul 2005, 426 s.
- Ölüm ve Ötesi: Kabir-Kıyâmet-Cennet-Cehennem*, trc. Ali Fuat Arslan, Saadet Yayınları, İstanbul 2006, 318 s.
- Âhiret Hâlleri*, trc. İsmail Karakaya, Kitap Yayınları, 2. bsk., Ankara 2007, 138 s. (*ed-Dürretü'l-fâhire fî keşfi ulûmi'l-âhire*).
- Ahiret Kitabı*, trc. Ayhan Ak (1981-), İlke Yayınları, İstanbul 2008, 142 s. (*ed-Durretül'l-fâhire*).²⁵

el-Keşf ve't-tebyîn Tercümelere

- Riyâdan İhlâsa Gururdan Tevazua*, trc. Celâl Yıldırım, y.y., [İzmir] 1965, 45 s.
- Riyâdan İhlâsa*, trc. Ahmet Faik Arslantürkoğlu (1930-), Dede Korkut Yayınları, İstanbul 1970, 75 s. (*el-Keşf ve't-tebyîn fî gurûri'l-halki ecmaîn*).
- Aldananlar: el-Keşf ve't-Tebyîn fî Gurûri'l-Halki Ecmaîn*, trc. Fethullah Yılmaz, Semerkand Yayınları, İstanbul 2003; 2. bsk.: İstanbul 2004, 88 s.; 8. bsk.: İstanbul 2009, 88 s.
- Aldanan İnsanlar*, trc. Abdülhalık Duran, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2004, 1142 s. [*Tevhid Akidesinin Basamakları, Nasihatlerin Özü ile bir arada*].
- Aldananlar ve Günahları Temizleyen Ameller*, trc. Arif Pamuk, Pamuk Yayınları, İstanbul ts., 288 s.

24 1983 ve 2007 baskısının 63. sayfadan sonrası "Nefs Muhasebesi" adıyla *Kîmyâ-yı Saâdet*'in Farsça aslından bölüm tercümesidir. 74-383. sayfalar arası ise "Müslimâna Nasihat: Vehhâbilik" adlı telif-derleme bir eserdir.

25 Eserin jeneriğinde kitaba *el-Ecvibetü'l-Gazzaliyye (Kitâbu'l-Madnûn bihi 'alâ ehlihî)* ve *el-Madnûnu bihi ala gayri ehlih* adlı eserlerin de dâhil olduğu belirtilmiştir.

***Kânûnu't-te'vîl* Tercümeleri**

el-Kânûnu'l-Küllî fi't-Te'vîl: Te'vîl Hakkında Genel Bir Kaide, trc. M. Şerefeddin [Yaltkaya], *Darülfünûn İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 11 (İstanbul 1929), s. 46-58.²⁶

Kânûnu't-Te'vîl, trc. Bilal Aybakan, *İslâmî Araştırmalar (Gazalî Özel Sayısı)*, XIII/3-4 (2000), s. 521-526.

***Mîzânü'l-amel* Tercümeleri**

Mîzânü'l-Amel: Amellerin Ölçüsü, trc. Remzi Barışık, Yağmur Yayınları, Ankara 1970, 368 s.

Amellerde İlahî Terâzî, tahkik: Süleyman Dünyâ, trc. Abdullah Aydın, Aydın Yayınları, İstanbul 1971, 472 s.

Amellerde İlahî Saadet, trc. Ömer Dönmez, Hisar Yayınları, İstanbul ts., 208 s.

***el-Munkiz* Tercümeleri**

Sapıklıktan Kurtuluş, trc. M. Rahmi Balaban (1888-1953), Gayret Kitabevi Yayınları, İstanbul 1947, 16 s. (*el-Munkizu mine'd-dalâl ve'l-mufsih bi'l-ahvâl*).²⁷

el-Munkizu mine'd-dalâl, trc. Hilmi Güngör (ö. 1953), Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti Yayınları, Ankara, 1948, vi+78 s.; 2. bsk.: Ankara 1960, 90 s.; 3. bsk.: MEB Yayınları, İstanbul 1989, 88 s.; 4. bsk.: İstanbul 1990, 80 s.

el-Munkizu mine'd-Dalâl, trc. Ahmed Davudoğlu & Salih Şeref & Hüseyin Tural, Çağaloğlu Yayınları, İstanbul 1970, 76 s.

Dalâletten Hidayete, trc. Ahmet Subhi Furat, Şamil Yayınları, İstanbul 1972, 86 s.. Diğer basım: İstanbul ts., 95+xiv s.&Tıpkıbasım.

26 Bkz. M. Şerefeddin [Yaltkaya], "Gazâlî'nin Te'vîl Hakkında Basılmamış Bir Eseri", *Darülfünûn İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XIII/11 (İstanbul 1929), s. 46-58.

27 Eser, *Hakikat Yollarında* üst başlığıyla tek bir kapak altında yayınlanmış üç kitaptan oluşmaktadır. Diğer iki kitap Şeyh Bedreddin'in *Vâridâtı* ile İbn Arabî'nin *Fusûs*'unun *Fusus Nakşı* adıyla yapılmış tercümesidir. Kitaplar kendi içlerinde ayrı ayrı sayfalandırılmıştır. Aynı kapak altında Th. Flourney'in *Wilyam Ceymis'in Felsefesi* ve Mark Orel'in *Düşünceler* adlı eserlerinin tercümeleri de yer almaktadır.

- el-Munkızü mine'd-Dalâl Şerhi ve Tasavvufî İncelemeler*, Abdülhalîm Mahmûd (1910-1978), trc. Salih Uçan, Kayıhan Yayınları, İstanbul 1990, 471 s. (*Kaziyetü't-Tasavvuf: el-Munkızu mine'd-Dalâl*).
- İslâm ve Sapıklık*, trc. Ali Güzeldülger, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul 1973, 61 s. (*el-Munkızu mine'd-dalâl*).
- el-Munkızu mine'd-dalâl*, trc. Yahya Pakiş, Umran Yayınları, 2. bsk., İstanbul 1996, 136 s.
- Hakikate Giden Yol*, trc. Ali Kaya, Semerkand Yayınları, İstanbul 2004, 220 s.; 5. bsk.: İstanbul 2008, 220 s.
- Arayışlar Kitabı*, trc. Osman Güman (1976-), İlke Yayınları, İstanbul 2008; 2. bsk.: İstanbul 2009, 87 s.

***el-İktisâd fi'l-i'tikâd Tercümelere*²⁸**

- İtikadda Orta Yol*, trc. Kemal Işık, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1971, 200 s.
- İtikadda İktisad*, trc. Osman Zeki Soyyiğit, Sönmez Neşriyat, İstanbul 1971, 269 s.
- İtikad'ta Orta Yol*, trc. Abdülhalık Duran, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2004, 344 s.
- İtikât'ta Ölçülü Olmak*, trc. Hanifi Akın, Ahsen Yayınları, İstanbul 2005, 312 s.
- İtikatta Sözü'n Özü (El İktisâd fil İ'tikâd)*, trc. Ömer Dönmez, Hisar Yayınları, İstanbul ts., 247 s.

el-Erbâin fi usûli'd-dîn Tercümelere

- Kırk Esas*, Gazâlî, trc. Yaman Arkan, Eskin Matbaası, İstanbul 1970, 438 s.
- Dinde Kırk Esas*, trc. Hüseyin Sûdî Erdoğan, Hisar Yayınları, 2. bsk., İstanbul 1976, 429 s.
- Dinde Kırk Prensip*, trc. Abdülhalık Duran, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2004, 492 s.

Tehâfütü'l-Felâsife Tercümelere

- Felsefecilere Cevap*, trc. Akif Nuri [müstear], Fatih & Dâva Yayınları, İstanbul 1970, 236 s. Diğer basım: *Filozofların Tutarsızlığı*, trc. Bekir Karlığa (1947), Çağrı Yayınları, İstanbul 1981, 382 s.²⁹

28 Metin neşri: *al-İktisâd fi'l-İ'tikâd*, haz.: Hüseyin Atay&İbrahim Agâh Çubukçu, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi y., Ankara 1962, 270 s.

29 Hakkında: Nalan Soydaş, "Gazalî ve "Filozofların Tutarsızlığı", *Yedi İklim*, 1/9 (Kasım 1987), s. 37-40.

Filozofların Tutarsızlığı, trc. Bekir Sadak, Ahsen Yayınları, İstanbul 2002, 251 s.

Filozofların Tutarsızlığı, trc. Mahmut Kaya - Hüseyin Sarıoğlu, Klasik Yayınları, İstanbul 2005; 2. bsk.: İstanbul 2009, xv+ 279 s. [Arapça metinle birlikte].

***Mizânü'l-ahlâk* Tercümelere**

İslâm Ahlâkı, trc. Akif Nuri Karcıoğlu [Bekir Karlığa], Sinan Yayınları, İstanbul 1960, 270 s.; 2. bsk.: İstanbul 1969, 122 s.; 3. bsk.: İstanbul 1978, 263 s.; 4. bsk.: İstanbul, 2 cilt bir arada; 5. bsk.: İstanbul [1983?], 270 s.

Ahlâk Ölçüleri, trc. Ahmet Faik Arslantürkoğlu (1930-), Sağlam Kitabevi Yayınları, İstanbul 1974, 384 s. Diğer basım: Doyuran Matbaası, İstanbul 1980, 384 s.

Hizbü'r-Rahmân'ın Ahlâkı, trc. Abdülcelil Candan, Ribat Neşriyat, Konya, 1985, 289 s. Diğer basımlar: *Müslümanın Ahlâkı*, Vahdet Yayınları, 2. bsk., İstanbul 1990, 286 s.; *Müslüman Ahlâkı*, trc. Abdülcelil Candan, haz. İbrahim Demirci, Nükte Kitap Yayınları, Konya 2005, 195 s.

***İlcâmü'l-avâm* Tercümelere**

Halk İçin Hakikatler, trc. Yusuf Kurtiş, Çile Yayınları, İstanbul 1978, 127 s.

İnançta Hassas Ölçüler, trc. Nedim Yüksel, Hisar Yayınları, İstanbul 1987, 139 s.

Halkın Kelâmî Tartışmalardan Korunması, trc. D. Sabit Ünal (1901-1984), İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İzmir 1987, 132 s.

Uyarış, trc. Ahmet Fâik Arslantürkoğlu (1930-), *Vasiyetnâme* içinde, Saflar Kitap Sarayı Yayınları, İstanbul ts., s. 121-242.

***Nasîhatü'l-mülûk* Tercümelere**

Devlet Başkanlarına Nasihatlar: Tercüme, İzahlar ve Dipnotlar, trc. Osman Şekerci, Sinan Yayınları, İstanbul 1969; 2. bsk.: 1995, 175 s. (*et-Tibrü'l-mesbûk fî nasîhati'l-mülûk*).³⁰

30 Bkz. *Kitap Dergisi*, X/66 (Mayıs 1995), s. 41.

Yöneticilere Altın Öğütler, trc. Hüseyin Okur, Semerkand Yayınları, İstanbul 2004, 296 s.; 7. bsk.: İstanbul 2009, 296 s.

Devlet Başkanına Öğütler, trc. Osman Arpaçukuru, İlke Yayınları, İstanbul 2004, 159 s.; Diğer basım: *Yöneticilere Tavsiyeler* adıyla, 2. bsk., İstanbul 2008, 191 s.

İmam-ı Gazalî'den Yönetim Sırları, trc. İbrahim Doğu, Çelik Yayınları, İstanbul 2008, 222 s.

***Meâricü'l-kuds* Tercümeleeri**

Mukaddes Merdivenler, trc. Yaman Arıkan, Eskin Matbaası, İstanbul 1971, 231 s. (*Meâricü'l-kuds fî medârici ma'rifeti'n-nefs*).

Hakikat Bilgisine Yükseliş: Meâricü'l-Kuds, trc. Serkan Özburun, İnsan Yayınları, İstanbul 1995, 181 s.³¹

Müminler İçin Yükselme Basamakları, trc. Abdülhalık Duran, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2004, 174 s.

***Cevâhirü'l-Kur'ân* Tercümeleeri**

Kur'an'dan Cevherler, trc. Hüseyin Sûdi Erdoğan, Hisar Yayınları, İstanbul 1970, 230 s. Diğer basım: İstanbul 1977, 239 s.

Kur'ân'ın Cevherleri: Kur'an-ı Kerim'i En Çok Sevdiren Ayetler, trc. Ömer Türker, HayyKitap Yayınları, İstanbul 2006, 245 s.

***el-Hikme fî marifetillâh* Tercümeleeri**

Varlıkların Yarattılış Hikmetleri, trc. Mürsel Sıradağ&Hasan Akarsu, Dede Korkut Yayınları, 2. bsk., İstanbul 1973, 140 s. Diğer basım: Ocak Yayınları, Ankara, ts., 199 s.

Allah Teâlâ'nın Yarattıklarında Tefekkür Etmek, trc. Abdülhalık Duran, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2004, 222 s.

Hikmetler Kitabı: Allah'ın Yarattıklarındaki Hikmetler, trc. Halil Kendir (1968-), İlke Yayınları, İstanbul 2007; 2. bsk.: İstanbul 2009, 127 s.

***Ravzatü't-tâlibîn ve uddetü's-sâlikîn* Tercümeleeri**

Tasavvufun Esasları, trc. Ramazan Yıldız, Şamil Yayınları, İstanbul [1971], 201 s.; Diğer basım: Şamil Yayınları, İstanbul [1976], 215+5 s.

31 Değini: *Matbûat*, sy. 18 (Şubat 1996), s. 50.

- Tasavvufun Prensipleri*, trc. Remzi Barışık, Kılıç Kitabevi, Yayınları, Ankara [1972], 256 s.; 2. bsk.: 1973, 252 s.
- Hak Yolunun Esasları*, trc. Dilâver Selvi, Semerkand Yayınları, İstanbul 2004, 256 s.; 5. ve 6. bsk.: İstanbul 2009, 256 s.
- Ahlâk Kitabı*, trc. Seray Yıldız (1980-), İlke Yayınları, İstanbul 2007; 2. bsk.: İstanbul 2010, 205 s.
- Tasavvufun Esasları*, trc. Ramazan Yıldız, Dehliz Kitaplar Yayınları, 2. b., İstanbul 2010, 222 s.

Minhâcü'l-ârifîn Tercümelere

- Arifler Yolu*, trc. Yaman Arıkan, Uyanış Yayınları, İstanbul 1972, 267 s. Diğer basım: Elifbe Yayınları, 3. bsk.: İstanbul 1981, 52 s.
- Ariflerin Yolu*, trc. Abdülhalık Duran, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2004, 144 s. [*Doğru Olan Ölçü ve Ledünnî İlim* ile bir arada].
- Öğütler Kitabı: Hak Yolcularına Yol Haritası (Minhâcü'l-Ârifîn)*, trc. Soner Duman (1975-), İlke Yayınları, 1. b., İstanbul 2008, 80 s. [*er-Risâletü'l-Va'ziyye* ve *Eyyühe'l-Veled* ile bir arada].
- Minhâcü'l-Ârifîn [Âriflerin Yolu]*, trc. Eser Kazak, Semerkand Yayınları, İstanbul 2009, 64 s.

er-Risâletü'l-va'ziyye³² Tercümelere

- Vaaz Risâlesi*, trc. Yaman Arıkan, Uyanış Yayınları, İstanbul 1972, 201-222+2 s. Diğer basım: Elifbe Yayınları, İstanbul 1980, 39 s.
- er-Risâletü'l-Va'ziyye*, trc. Bekir Topaloğlu, *Dinî Sohbetler* içinde, İstanbul 1982, s. 55-65.
- İmam Gazali'den Öğüt Mektubu*, trc. Ahmet Turan Arslan, *İslâm*, sy. 59 (Temmuz 1988), s. 50-52.
- Öğütler Kitabı: Hak Yolcusuna Öğütler*, trc. Soner Duman (1975-), İlke Yayınları, İstanbul 2008, 80 s. [*Eyyühe'l-veled* ve *Minhâcü'l-ârifîn* ile bir arada].

el-Erbaûn Tercümelere

- Kırk Kudsi Hadis: İlahî Buyruklar*, trc. Arif Pamuk, Pamuk Yayınları, İstanbul 2003, 128 s.

32 Eserin bir adı da *Risâle ilâ Ebi'l-Feth Ahmed b. Selâme*'dir; bkz. Karlığa, "Gazzâîî: Eserleri", *DİA*-XIII, s. 520.

Kırk Hadîs, trc. Abdülhalık Duran, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2004, 139 s.
[*İman ile Küfrü Birbinden Ayırmak* ve *Ey Oğul* ile bir arada].
Kudsî Hadîsler, trc. Feyzullah Demirkıran, Semerkand Yayınları, 1. bsk.,
İstanbul 2004, 88 s.

***el-Madnûn* Tercümeleri**

İki Madnun, trc. D. Sabit Ünal (1901-1984), İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı
Yayınları, İzmir 1988, 135 s. (*Kitâbu'l-Madnûn bihî 'alâ gayri ehlihî &*
Kitâbu'l-Madnûn bihî 'alâ ehlihî).³³
Ehli İçin: el-Maznûnu bihî 'alâ Gayri Ehlihî, trc. Muammer Esen, Araştır-
ma Yayınları, Ankara 2005, 109 s.
Ahîret Kitabı, trc. Ayhan Ak (1981-), İlke Yayınları, İstanbul 2008, 142 s.
(*el-Ecvibetü'l-Gazzaliyye (Kitâbu'l-Madnûn bihî 'alâ ehlihî)* ve *el-Ma-*
dnûnu bihi ala gayri ehlihî).³⁴

Bir Arada Basılan Eserler

Âdâp Kitabı, trc. Osman Güman (1976-), İlke Yayınları, İstanbul 2007, 91
s. [*Mecmûatu'r-resâil li Gazzâlî*'den *Bidâyetü'l-hidâye* ve *el-Edebu*
fi'd-dîn].
Ahîret Kitabı, trc. Ayhan Ak (1981-), İlke Yayınları, İstanbul 2008, 142 s.
[*ed-Durretül'l-fâhire & el-Ecvibetü'l-Gazzaliyye (Kitâbu'l-Madnûn*
bihî 'alâ ehlihî) & el-Madnûnu bihi ala gayri ehlihî].
Arifler Yolu & Ey Oğul & Ledün Risalesi & Nur Kandili & Vaaz Risalesi, trc.
Yaman Arıkan, Elifbe Yayınları, 2. bsk., İstanbul 1980, 267 s.
Tevhid Akidesinin Esasları & Nasihatların Özü & Aldanan İnsanlar, trc.
Abdülhalık Duran, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2004, 142 s.
İman ile Küfrü Birbirinden Ayırmak & Ey Oğul & Kırk Hadîs, trc. Abdül-
halık Duran, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2004, 139 s.
Doğru Olan Ölçü, trc. Abdülhalık Duran, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2004,
144 s. [*Mecmûatu'r-resâil li Gazzâlî*'den: *Ariflerin Yolu & Ledünnî*
İlim ile bir arada].

33 Eserde yer alan İki Madnûn'dan ilki *el-Madnûnu'l-Kebîr* adıyla, ikincisi ise *el-Madnûnu's-sağîr* veya *el-Ecvibetü'l-Gazzaliyye fi's-sâilî'l-uhreviyye* adlarıyla da tanınmaktadır.

34 Eserin jeneriğinde kitaba *ed-Durretül'l-fâhire* adlı eserin de dâhil olduğu belirtilmiştir.

- Öğütler Kitabı*: trc. Soner Duman (1975-), İlke Yayınları, İstanbul 2008, 80 s. [*er-Risâletü'l-Va'ziyye & Eyyühe'l-Veled & Minhâcü'l-Ârifîn*].
- İman Kitabı*, trc. Ayhan Ak (1981-), İlke Yayınları, İstanbul 2009, 93 s. [*Faysalü't-Tefrika & Kânûnu't-Te'vîl & Kavâidü'l-Akâid fi't-Tevhîd*].
- Yol, Bilgi ve Varlık*, trc. A. Cüneyd Köksal, Sûfi Kitap Yayınları, 4. bsk., İstanbul 2010, 126 s. [*Ey Oğul & Mişkâtü'l-Envâr & Ledünnî İlim Risâlesi*].
- Vasiyetnâme: Ülfet Terazisi, Nurların Pırlıtsı, Uyarış, Vasiyetnâme*, trc. Ahmet Faik Arslantürkoglu [1930-], Sahaflar Kitap Sarayı Yayınları, İstanbul ts., xvi+263 s. [*Ülfet Terazisi (Âdâbü'l-ülfeti ve'l-uhuvveti ve's-suhbe)*, s. 1-60; *Nurların Pırlıtsı (Mişkâtü'l-Envâr)*, s. 61-119; *Uyarış (İlcâmü'l-Avâm an İlmi'l-Kelâm)*, s. 121-242; *Vasiyetnâme*, s. 243-259].

Diğerleri (Alfabetik sırayla)

- Âhiret Âleminin Sırları*, trc. belirtilmemiş, Hisar Yayınları, İstanbul ts., 153 s. (?)
- Âlemlerin Sırrı*, trc. Naim Erdoğan, haz.: Abidin Sönmez, Hisar Yayınları, 2. bsk., İstanbul ts., 231 s.; 3. bsk.: 1980, 239 s.; 4. bsk.: 1983, 256 s. (*Sırru'l-âlemîn*).
- Ayet ve Hadis-i Şeriflerde İmam Gazalî ve Muhiddin-i Arabî'den Şeytanın Hileleri*, trc. Ahmed Remzi [Eser], Kamer Neşriyat, İstanbul 1987 (2. bsk.: 1991), 32 s. (?)
- Bâtınlığın İçyüzü*, trc. Avni İlhan, TDV Yayınları, Ankara 1993, 163 s. (*Fedâihu'l-Bâtıniyye/el-Mustazhirî*).
- Bid'at: İslâm'a Yabancılaşma*, trc. Hamza Tekin (1945-), Ferşat Yayınları, İstanbul 2005, 287 s. (?)
- Büyük Günahlar*, trc. belirtilmemiş, Ailem Yayınları, İstanbul 2007, 156 s. (?)
- Çocuk Nasıl Yetiştirilir?*, trc. ?, Üsküdar Yayınları, İstanbul 2001, 72 s. (?)
- Dinde Edeb*, trc. Yüsüf Emin Âdemoğlu, İslâmî Neşriyat, Konya [1972], 68 s. (?)
- Düşünme, Konuşma ve Söz Üzerine*, Ahmet Kâmil Cihan (1962-), İnsan Yayınları, İstanbul 2002, 95 s. (*el-Maârifü'l-akliyye ve lübâbü'l-hikmeti'l-ilâhiyye*).
- Düşünmede Doğru Yöntem -Mihakku'n-Nazar-*, trc. Ahmet Kayacık, Ah-sen Yayınları, İstanbul 2002, 181 s.
- Evlîyâlar Yolu*, trc. Abdullah Aydın, Aydın Yayınları, İstanbul 1970, 437 s. (?)
- Fâtihatü'l-Ulûm: İlimlere Giriş*, trc. Abdülkadir Akçiçek, Gonca Yayınları, İstanbul 1984, 340 [+3] s.

- Felsefenin Temel İlkeleri*, tahkik: Süleyman Dünya, trc. Cemaleddin Erdemci, Vadi Yayınları, Ankara 2001; 2. b., İstanbul 2002, 312 s. (*Makâsidü'l-Felâsife*).
- Gıybet*, trc. Yahya Alkın, Birlik Matbaası, İstanbul 1972, 128 s. Diğer basımlar: Bahar Yayınları, İstanbul 1974, 128 s.; 1980, 125 s.; Ailem Yayınları, İstanbul 2009, 103 s. (?)
- Hristiyanlık Üzerine Değerlendirmeler*, M. Abdullah Şarkavî ile birlikte, trc. Osman Cilâci (1940-), Beyan Yayınları, İstanbul 1998, 174 s. (*er-Reddû'l-cemûl li ilâhiyyeti İsâ bi sarîhi'l-İncîl*).
- İlâhî Nurlar: İslâm Düşüncesi, Ahlâkı ve Peygamberimizin Mucizeleri: İmâm Gazzâlî'nin Eserlerinden Seçmeler*, trc. Abdullah Aydın, Aydın Yayınları, İstanbul 1967, 319 s.; Sena Yayınları, 2. bsk., İstanbul 2004, 336 s.
- İmâm Gazzâlî'nin Mektupları*, haz. Abdül Kayyum, trc. Gürsel Uğurlu, İnkılâb Yayınları, İstanbul 2002, 143 s. (Eser *Fezâilü'l-Enâm min Resâilî Hüccetî'l-İslâm* adıyla Farsçaya, bu tercümeden de *Letters of Al-Ghazzali* adıyla da İngilizceye tercüme edilmiştir. G. Uğurlu'nun tercümesi İngilizce metni esas almıştır).
- İmâm-ı Gazzâlî Hazretlerinden Müslümanlık Hükümleri*, haz. Cemal Erten, Saadet& İslâm Güneşi Yayınları, İstanbul 1966, 128 s. (?)
- İrfan Ordusunun El Kitabı*, trc. Ahmet İnce, Fatih Matbaası, İstanbul 1968, 64 s. Diğer basım: Ahmet Sait Matbaası, İstanbul 1971, 64 s. (*Hülâsatü't-Tasnîfî't-Tasavvuf*).
- İslâm'da Evlilik ve Aile Hayatı*, trc. Mehmet Ali Kayabağlar, İdeal Kitaplar Yayınları, İstanbul 1999, 142 s. (?)
- Kalplere Şifa*, trc. Mehdi Aydın, Özlem Yayınları, İstanbul 2005, 431 s. [*Keşfü'l-Kulûb?*]³⁵
- Kavâsimü'l-Bâtıniyye*, trc. Ahmed Ateş, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, III/1-2 (1954), s. 28-30.
- el-Kıstâsü'l-Müstakîm: Hak Yolcusunun Miracı*, trc. Yaman Arıkan, Eskin Matbaası, İstanbul 1971, 269 s.
- Minhâcü'l-Müteallim: İslâm'da Eğitim Metodu*, trc. Ömer Atmaca, y.y., ts., 72 s.³⁶
- el-Mustasfâ: İslâm Hukukunda Deliller ve Yorum Metodolojisi I-II*, trc. Yunus Apaydın, Rey Yayınları, Kayseri 1994, 344+441 s. Diğer basım: *Mustasfâ: İslâm Hukuk Metodolojisi*, Klasik Yayınları, İstanbul 2006, 416+448 s. (*el-Mustasfâ min İlmi'l-Uşûl*).

35 Eser hakkında bkz. Can, a.g.m., s. 61.

36 Eserin Osmanlıcaya Hamzaoğlu Molla Osman tarafından tercüme edilmiş bir yazma nüshası için bk. Ankara Millî Kütüphane, Yz. 3678/2 (1280 tarihinde istinsah edilmiş nüsha). Aynı kütüphanede eserin Arapça yazmaları da bulunmaktadır.

- el-Mürşidü'l-Emîn ilâ Mev'izeti'l-Mü'minîn*, trc. Abdülkâdir Akçiçek, Bedir Yayınları, İstanbul 1989, 416 s. (?)
- Ölüm ve Ötesi*, trc. belirtilmemiş, Sağlam Yayınları, İstanbul 1999, 395 s. [İç kapakta: *Ölüm ve Kıyamet -Ölüme Hazırlık-*]. (?)
- Ölüm ve Ötesi*, haz. Abdullah Aydın&Selma Aydın, Sena Yayınları, İstanbul 2001, 366 s. (?)
- Ölüm ve Ötesi*, trc. belirtilmemiş, Ailem Yayınları, İstanbul 2007, 160 s. (?)
- Ölüm ve Ötesi -Ölümü ve Sonrasını Düşünmek-*, haz. Kasım Yayla, Merve Yayınları, İstanbul 2006, 80 s. (?)
- Silsiletü'z-Zehab Yolu*, trc. Dursun Başaran, Başaran Yayınları, İstanbul 1972, 318 s. [Eserlerinden derleme].
- Şeytan ve Şeytanın Hileleri*, tercüme Abdülhalim Akkul, haz. Sinan Yıldız, Sinan Yıldız, İstanbul 1998, 111 [+2] s. (?)
- Tercüme-i Risâle-i Emânetu'llâh*, trc. Mehmed Emîn-i Tokadî (1664-1745), çeviriyazı: Halil İbrahim Şimşek (1968-), *Mehmed Emîn-i Tokadî: Hayatı ve Risaleleri* içinde, İnsan Yayınları, İstanbul 2005, s. 221-238.
- Yâsîn, Tebâreke, Amme, Vâkıa, Dühân, Kıyâme Sûreleri ve Âyetlerdeki Esrar*, der. ve haz. Arif Pamuk, Pamuk Yayınları, İstanbul [2006], 144 s.

Gazâlî Hakkındaki Tercüme ve Çeviriyazı Eserler

- Bütün Cepheleriyle Gazâlî*, Şiblî Numânî, trc. Yusuf Salih Karaca, Baytan K.evi Yayınları, İstanbul 1971, 250 s. Diğer basım: *İslâm'ın Fikir Kılıcı (Gazâlî)*, Baytan Kitabevi Yayınları, İstanbul 1972, 250 s. (Urduca-dan?).
- Müslüman Aydın: Gazâlî Hakkında Bir Araştırma*, W. Montgomery Watt, trc. Hanifi Özcan, Dokuz Eylül Ü. Yayınları, İzmir 1989, IX+165 s. Diğer basım: Etüt Yayınları, Samsun 2003, 173 s. (İngilizceden: *Muslim Intellectual/A Study o f Ghazâlî*).
- Medreseden Kaçış: İmâm Gazzâlî'nin Hayatı, Fikirleri ve Eserleri*, Hüseyin Zerrinküb, trc. Hikmet Soylu, Anka Yayınları, İstanbul 2001, 320 s. (Farsçadan: *Ferâr ez Medrese Der Baare-ye Zendeğî ve Endîşe-ye Ebû Hâmid Gazâlî*).
- İslâm'da Fikir ve Davet Önderleri*, Ebû'l-Hasan en-Nedvî (1913-). Risale Yayınları, İstanbul 1987, 366 s. (Arapçadan: *Ricâlü'l-Fikri ve'd-Da' ve fi'l-İslâm*).³⁷

37 Eserde yer alan altı düşünürden üçü sûfidir: Gazâlî, Geylânî ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî. Tercümenin Mevlânâ bölümünde, yaynevinden kaynaklandığını zannettiğimiz yer yer belirgin kesintiler mevcuttur.

İslâm Düşüncesinin Zirvesi: İmâm Gazâlî, Mehmed Ali Aynî (1868-1945), sadl.: Erol Kılınç, İnsan Yayınları, 1. bsk., İstanbul 2011, 310 s. (Osmanlıcadan: *Hüccetü'l-İslâm İmâm Gazâlî*).

Abstract

Al-Ghazâlî Translations in Turkish: A Bibliographical Sketch of the Ottoman and Post-1928 Periods

This article contains the bibliographical references of translations from al-Ghazâlî (1058-1111) in Ottoman and Modern Turkish. It covers two major periods, including the “Ottoman era” and the “Post-Alphabet Revolution era.” An historical survey of these translations shows that the translations of al-Ghazâlî’s two most popular books, *Ihyâ al-ulûm al-dîn* and *Kîmyâ-e Sa’âdat*, were never fully published in the Ottoman period whereas his *Tahâfut al-falâsifa* was first translated during the Republican era. On the other hand, a pamphlet known as the translation of al-Ghazâlî’s *Ayyuhâ al-walad* and published several times during the Ottoman period, is actually Sulaimân ibn Jarâ’s catechistic book, which has also been simplified and published several times during the Republican era. The present article also contains information on the first translation from al-Ghazâlî after 1928, the first publication dates of his works in Turkish and their translators. Finally it gives a list of the published translations from al-Ghazâlî in alphabetical order.

Keywords: al-Ghazâlî, Translation, Bibliography, the Ottoman Period, Post-1928 Period.